

Yeşim AYDOĞAN

Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, yesim.aydogan@inonu.edu.tr, Malatya-Türkiye

ORCID: 0000 0001 5952 9396

“Kültürel Miras Bilinci” Oluşumu Üzerine: Bir Durum Çalışması**Özet**

Kültürel miras, insanlık tarafından ortaya koyulan ve mevcut toplumların sanatsal, kültürel, dinsel, bilimsel ve toplumsal birikimlerini gösteren bir unsurdur. Söz konusu unsur, sanat, kültür, din, bilim ve toplum tarafından meydana getirilen, ancak tüm bunların ötesine geçen bir kavramdır. Bu durum kültürel mirası önemli ve korunarak yaşatılmasını gerekli kılmaktadır. Bu sebeple kültürel miras, birçok disiplin tarafından konu alınmaktadır ve bu disiplinlerden biri de hiç kuşkusuz resim sanatıdır. Resim sanatı ve kültürel miras, birbirini olumlu anlamda besleyen, ses getiren, görünürlüklerini ve bilinirliklerini güçlendiren iki alandır. Aynı zamanda bu iki alan, insanlar üzerinde kültürel mirasa dair farkındalık ve bilinç oluşturmaktadırlar. Bu yüzden eğitim kurumlarının müfredatına da girdikleri söylenebilir. Nitekim bu araştırmada, Sanatta Yeterlik Programı dâhilinde, Resim Sanatında Kültür Varlığı dersi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında, kültürel miras bilinci kazanımına yönelik amaçlar belirlenmiştir. Nitel araştırma yaklaşımı perspektifinde yürütülen araştırmada, desen olarak durum çalışması belirlenmiştir. Bu araştırmada, “Kültürel Miras Dair İzler, Kültürel Miras Bilinci ve Güzel Sanatlar İlişkisi, Farkındalık ve Bilince Dair İzler” olmak üzere 3 ana temaya ve “Tanımlama ve Anlamlandırma, Sosyal Çevre İle İlişkilendirme, Maddi Boyutuyla Ele Alma, Manevi Boyutuyla Ele Alma, Eleştirel Sorgulamalar, Derse Yönelik Görüş Bildirme” olmak üzere 6 alt temaya ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, Kültürel Miras Bilinci, Resim Sanatı**On The Formation Of “Cultural Heritage Awareness” : A Case Study****Abstract**

Cultural heritage is an element revealed by humanity and showing the artistic, cultural, religious, scientific and social accumulation of existing societies. The element in question is a concept created by art, culture, religion, science and society, but goes beyond all of these. This situation makes cultural heritage important and necessary to keep it alive. For this reason, cultural heritage is addressed by many disciplines, and one of these disciplines is undoubtedly the art of painting. Painting art and cultural heritage are two fields that feed each other positively, make a sound, and strengthen their visibility and recognition. At the same time, these two areas create people's awareness and consciousness about cultural heritage. Therefore, it can be said that they are included in the curriculum of educational institutions. As a matter of fact, this research was carried out within the scope of the Cultural Heritage in Painting course within the Art Proficiency Program. Within the scope of the research, objectives for gaining cultural heritage awareness were determined. In the research conducted from the perspective of qualitative research approach, case study was determined as the design. In this research, there are 3 main themes: "Traces of Cultural Heritage, Relationship between Cultural Heritage Awareness and Fine Arts, Traces of Awareness and Consciousness" and "Definition and Meaning, Association

with the Social Environment, Addressing with its Material Dimension, Addressing with its Spiritual Dimension, Critical Six sub-themes were reached: "Inquiries, Expressing Opinions on the Course".

Key Words: Cultural Heritage, Cultural Heritage Awareness, Pictorial Art

1. Giriş

“Gerçek yapıcılığın, mevcudu muhafaza ile başladığını öğrendiğimiz gün mesut olacağız. Bilmiyor muyuz ki bir medeniyet, her şeyden evvel derin maziden gelen bir kültür yığılması, bir kültür toplanmasıdır (A. Hamdi Tanpınar).”

Kültürel miras bir yaratıcılık ürünü olarak, belleğin yansıması konumundadır. Bellek ise birçok bilim insanı tarafından, grup kimliğinin ifadesi, toplumsal bir etkinlik ve belki de en önemlisi bir topluluğun kaynaştırıcı gücü olarak görülmektedir. Birçok disiplinde toplumsal bellek, popüler bellek, tarihsel bellek, kamusal bellek ya da kültürel bellek olarak kullanılmakta olan kavram, özünde belirgin bir kimlik, ulusal bir anlatı, geçmişi olan bir tarih, zengin bir kültür niteliği taşımaktadır (Onur, 2014, s. 23). Hafıza, bellek, bilinç kavramları geçmişle birinci dereceden ilgili olduğundan, tarihle ve kültürel mirasla da yakından ilişkilidir. Nitekim tarihin başlangıcından günümüze gelinceye kadar binlerce yıllık uygarlık tarihi içerisinde, insanoğlu'nun doğrudan ya da doğa ile birlikte ortaya çıkardığı değerler, kültürel miras olarak adlandırılmaktadır (Tunçer, 2014, s. 20). Hem somut hem de somut olmayan alanı kapsayan kültürel miras, bir toplumun düşüncelerini, yaşam biçimini açıklayan, düşünsel ve ruhani başarılarını gösteren maddi boyuttaki nesnelere ve manevi boyuttaki geleneklerden oluşmaktadır. Bu bakımdan doğal sit alanları, yaşama dair izlere rastlanan mağaralar, özel niteliğe sahip olan ağaçlar, göller-akarsular, dağlar, bununla birlikte dini ve kültürel ritüellerin yapıldığı mekânlar, antik şehir kalıntıları ve birtakım tarihi özelliğe sahip olan taşınmazlar, kültürel miras olarak nitelendirilmektedir. Bunların yanı sıra güzel sanatlar alanına ait olan resim, heykel, gravür, rölyef seramik ya da sosyal yaşama ait her türlü araç-gereçler ve önemli şahsiyetlere ait eşyalar ile arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan kalıntılar gibi taşınır da kültürel miras kapsamında değerlendirilmektedir. Aynı zamanda insanlık tarafından ortaya koyulmuş, toplumlar tarafından kabul edilmiş ve toplumda yer edinmiş, belirli bir konu dâhilinde olan hüner, bilgi ve davranış biçimleri, seremoniler, dini ayinler, gelenek ve görenekler, sözlü ifadeler, halk yazınları, geleneksel etkinlikler, tiyatral ritüeller gibi somut olmayan unsurlarda kültürel miras kapsamında değerlendirilmektedir. Tüm bunlar aynı zamanda toplumların belleği niteliğini de taşımaktadır. Zira bellek, duyuları, deneyimleri, algıları, izlenimleri ve kavrayışları yeniden canlandırmak, hayata geçirmek üzere saklayarak muhafaza etme yetisi; geçmişi mevcut ana taşıma gücü; geçmişte tanık olunanların muhafaza edildikleri varsayılan zihinsel bir yerdir. Hem bilginin hem de şahsi özelliğin oluşum sürecinin öznel bileşenidir. Öyle ki bellek, geçmişe dair yaşantıların var olduğu, sosyal, toplumsal, kültürel yapı içerisinde yer alan ve algıladığı, farkına vardığı, deneyimlediği nesne ve olguları kaydedip muhafaza eden bir bilgi ve bilinç durumudur. Bu açıdan geçmişte yaşanan bilinç durumlarını şuan ki bilinç durumlarına taşıyan bir farkındalıktır (Göğebakan, 2019, s. 125).

Nitekim bilinç durumu; kişinin algılarına, duygularına, bilgilerine ve kavrayışlarına bağlı olarak kendini anlama, bilme ve tanıma yetisidir. Bu yüzden kültürel miras bilinci, yaşanmış bir geçmiş olduğunu ve bir geçmişten geldiğini bilme, kabul etme, farkına varma durumudur. Zira bu farkına varış durumu genelde toplumlar, özelde insanlar için oldukça önemlidir. Çünkü toplum da insan da ancak deneyimledikleri ve yaşanmışlıklarıyla varlık göstermektedir. Bu yüzden herkes için geçmişe ait ürünleri görmek, onlara temas da bulunmak, koklamak, dinlemek-duymak, deneyimlemek ya da sadece aynı ortamda bulunmak, o anı, o dönemi tekrar yaşatacak ya da yaşamanın nasıl bir duygu olduğunu hissettirecektir. Bahsi geçen bu hissetme durumu, kültürel miras bilincinin oluşmasında önemli bir etkidir. Çünkü insanlar ancak his-duygu besledikleri şeylere karşı duyarlılık göstermeye, kabullenmeye, sahiplenmeye, korumaya, yaşatmaya, yaşamaya ve tanıtmaya başlarlar. Bilinçlenmeye dair olan tüm bu unsurlar en kolay ve en ulaşılabilir olması açısından eğitimle mümkündür. Çünkü eğitim, her meslek grubundan insanı, yaş, cinsiyet, statü ayırt etmeksizin kültürel mirasa dair farkındalık ve bilinç oluşturacak güce sahiptir. Bu eğitim, içerik bakımından yalnızca kültürel mirası kapsayan bir program dâhilinde olabildiği gibi, farklı disiplinlerle ilişkilendirilen programlar, araştırmalar ya da

dersler aracılığıyla da verilebilmektedir. Nitekim bu çalışma da “Resim Sanatında Kültür Varlığı” dersi kapsamında “Kültürel Miras Bilinci” oluşumu üzerine bir araştırmadır.

1.1. Problem Durumu

Değişen ve küreselleşen dünya ile birlikte, insanoğlu da değişmekte ve kültürel anlamda küresel bir süreç yaşanmaktadır. Bu süreç, tek tipleşen bir kültür anlayışının ortaya çıkmasına ve kültürsüzleşmeye sebep olmaktadır. Bu durum, toplumlar nezdinde kültürel miras niteliği taşıyan değerlerin, terk edilerek unutulmasına ve kaybolmasına neden olmaktadır. Ancak unutilan ve kaybolan yalnızca kültürel mirasa ait değerler değil, aynı zamanda bu değerlere sahip olan toplumlardır. Hiç kuşku yok ki tarih, kültürünü kaybetmiş toplumların yok oluş hikâyelerine sahiptir. Bu yüzden, kültürel mirasa ait değerlere koruyarak sahip çıkmak ve bu değerlerin tanınırlığını-bilinirliğini artırarak, kültürel miras bilinci oluşumuna katkı sağlamak oldukça önemlidir. Bu bağlamda, Resim Sanatında Kültür Varlığı dersi kapsamında, kültürel miras bilinci kazanım durumunun belirlenmesine yönelik olan bu çalışmanın, bahsi geçen probleme katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın genel amacı, İnönü Üniversitesi Sanatta Yeterlik Programı dâhilinde Resim Sanatında Kültür Varlığı dersi kapsamında “Kültürel Miras Bilinci” kazanım durumlarını belirlemektir. Kültür, kültür varlığı, kültürel miras birçok disiplinle ilişkilendirilmiş bir alandır. Nitekim bu disiplinlerden biri de resim sanatıdır. Resim sanatı yüzyıllardır kültürü, kültür varlığını ve kültürel mirası konu edinmiş ve bu durumla ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Ancak Resim Sanatında Kültür Varlığı dersi kapsamında kültürel miras bilinci kazanım durumunu belirlemeye yönelik bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan araştırma önem kazanmaktadır.

1.3. Sınırlılıklar

Bu araştırma İnönü Üniversitesi Sanatta Yeterlik Programı dâhilinde Resim Sanatında Kültür Varlığı dersi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Araştırma söz konusu ders ve dersi alan öğrenciden elde edilen verilerle sınırlıdır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Bu çalışmada desen olarak, nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan durum çalışması, tek bir konu ele alındığından da bütüncül tekli durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışmalarında ele alınan konu son derece detaylı ve derinlemesine ele alındığından-incelediğinden, araştırma süreci “nasıl”, “neden” sorularına alınan yanıtlar üzerinden belirmiştir (Yin, 2017, s. 6). Nitekim durum çalışması; güncel bir konuyu, sınırları belirlenmiş bir çerçevede, çeşitli yöntemler izleyerek, birçok kanıt ile derinlemesine inceleyen görgül bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 313). Araştırma deseni, aynı zamanda araştırmanın sürecini belirleyen; araştırma sorularını, gözlem ve görüşmelerden elde edilen verileri düzenleyen, verilerin analizleri neticesinde ulaşılan bulguları mantıksal bir düzende gruplandırılan bir kurgu olarak tanımlanmaktadır. Nitekim nitel bir çalışmada, problem tercihindense problemin çözüm yöntemine, araştırmacının nasıl veri topladığına, olayları nasıl yorumladığına, araştırmadan ve araştırma sürecinden neyi elde etmek istediğine kadar birçok şey, tercih edilen desen üzerinden yürütülür (Creswell, 2018, s. 55).

2.2. Araştırmanın Ortamı ve Seçimi

Bu araştırma, fiziksel olarak “Resim Sanatında Kültür Varlığı” dersinin işlendiği, gözlem ve görüşmelerin yapıldığı araştırmacının şahsi ofisidir. Araştırma konusuna karar verilmesinin ardından, özellikle görüşmelerin daha rahat bir ortamda gerçekleşmesi için araştırmacının şahsi ofisinin uygun olacağına karar verilmiştir.

2.3. Araştırmanın Katılımcıları

Odak Katılımcı, 2024-2025 güz yarıyılında İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanatta Yeterlik Programı kapsamında, Resim Sanatında Kültür Varlığı dersini alan öğrenci olarak belirlenmiştir.

Katılımcı Olarak Araştırmacı, 2024-2025 güz yarıyılında İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanatta Yeterlik Programı kapsamında, Resim Sanatında Kültür Varlığı dersini yürüten öğretim üyesi olarak belirlenmiştir. Araştırmacının daha önceden kültür varlığı, kültürel miras ve kültürel miras bilinci üzerine çalışmaları olması, nitel araştırmaların doğası gereği, araştırma sürecini olumlu etkileyecek önemli bir durum olarak değerlendirilmektedir.

2.4. Veri Toplama Süreci

Nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışmasında, veri toplama araçları daha çok sözel verilerden oluşmaktadır. Söz konusu olan veri araçları veri sürecinde yardımcı olacak veri setini de oluşturmaktadır. Bu veri seti; yarı-yapılandırılmış sorular, görüşme, gözlem, alan notları, katılımcı ve araştırmacı günlüklerinden oluşmaktadır. Bu araştırmada, en detaylı veriler ise görüşme, gözlem ve alan notlarından derlenmiştir.

Şekil 1. Veri Toplama Araçları

Görüşme; nitel araştırmalarda en sık kullanılan araştırma tekniklerinden biridir. Bunun sebeplerinden biri görüşmenin sadece “konuşma-dinleme becerisi” olarak algılanmasından kaynaklandığı söylenebilir. Ancak görüşme, beceri, duyarlılık, yoğunlaşma, bireyler arası anlayış, öngörü, zihinsel uyanıklık, konuya hâkimiyet ve disiplin gibi pek çok boyutu kapsamasından dolayı, hem sanat hem de bilimin bir arada olduğu deneyselliğe dayanan bir deneydir. Bu yüzden nitel araştırmalarda yapılan görüşmeler, günlük hayattaki “sohbet”ten oldukça uzaktır. Zira görüşmeler, önceden belirlenmiş olan, ciddi bir amaç için gerçekleştirilen, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim sürecidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 148).

Gözlem; nitel araştırmaların her anında aktif olan bir unsurdur. Ancak gözlem bilincinde olarak, gözlem yapmaya başladığında her şeyin çok daha detaylı bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirme, notlar olarak, anlık düşünceleri kaydederek, gerekiyorsa resmederek, yani tüm duyular kullanılarak betimlenme şeklinde olmalıdır. Araştırma ortamındaki sesler, kokular, renkler, değişiklikler gibi çok sayıda unsur detaylı bir şekilde değerlendirilmeye alınmalıdır (Glesne, 2014, s. 93).

Alan Notları; nitel araştırmacının tüm sürecinde var olan bir durum niteliği taşımaktadır. Nitel araştırmalarda araştırmacı, araştırma süreci boyunca aktiftir ve her bir detayı görmek, kaydetmek ve analiz etmek zorundadır. Zira Weber “Görmek, görsel olanla kuşatılmış olmak, her zaman gördüğümüz şeye dikkat ettiğimiz anlamına gelmez. İmgeleri sanat, bilim ve araştırma için önemli kılan şeye dikkat kesilmek, gördüğümüz şeye bakmak ve not almak (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 148).

Araştırmacı ve Katılımcı Günlüğü; araştırma süresince, gözlem, görüşme, ve araştırmaya dair her türlü edinilen deneyimlere yönelik duygu ve düşüncelerin yansıtıldığı veri kaynaklarıdır (Balogun, Huff ve Johnson, 2003, s. 43). Bu sebeple günlüklerin içeriği araştırmacıların kişilik özelliklerine ve ele aldıkları konuya göre çeşitlilik göstermektedir. Öyle ki, günlüklerde kısa notla, gözlemlere dair ifadeler, hatırlatmalar, şekiller, çizimler, eskizler, yorumlar, sorgulayıcı cümleler, yapıştırmalar vb. gibi unsurlar yer almaktadır. Tüm bu çeşitlilik, araştırmacı ve katılımcı günlüklerinin nitel araştırmalarda önemli veri kaynakları olmalarına sebep olmaktadır.

2.5. Veri Analizi

Verilerin Dökümü; veri toplama süreci sonlandıktan sora gerçekleşen ilk aşamadır. Bu süreçte elde edilen bütün verilerin hiçbir değişikliğe uğratılmadan olduğu gibi dökümlerinin yapılması gerekmektedir. Bu araştırmada da alan notları, görüşmelere ait ses kayıtları, günlükler vb. gibi veriler tarih ve saat unsurları dikkate alınarak metne dökülmüş, dosyalanmış ve kayıt altına alınmıştır.

Toplanan Verilerin Analizi; betimsel analiz yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Betimsel analizde araştırmacının kavramsal çerçevesinden yola çıkarak gözlem, görüşme, alan notları ve günlüklerden elde edilen veriler, veri analizi için incelenmiş ve düzenlenmiştir. Yapılan bu düzenlemede verilerin hangi temalar altında oluşturulacağı ve sunulacağı belirlenmiştir. Bununla birlikte betimsel veri analizinin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesinde, araştırmacının kavramsal çerçevesinin belirlenmiş olması büyük önem taşımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 256).

3. Bulgular ve Tartışmalar

Bulgular, araştırma süresince yararlanılmış olan gözlem, görüşme, araştırmacı ve katılımcı günlüğü ve alan notları gibi veri toplama araçları aracılığıyla elde edilen verilerin, betimsel analiz yöntemiyle oluşturulduğu temaları kapsamaktadır. Bu temalara ait bulgular, araştırma dâhilinde yorumlanmış ve kavramsal çerçeve dâhilinde tartışılmıştır.

Şekil 2. Temaların Bulgulara Göre Dağılımı

3.1. Kültürel Mirasa Dair İzler

Bu tema, “Tanımlama ve Anlamlandırma” ve “Sosyal Çevre İle İlişkilendirme” olmak üzere iki alt temadan oluşmaktadır.

3.1.1. Tanımlama ve Anlamlandırma

Bu tema, kültür ve kültürel miras kavramlarına ilişkin tanımlamaları ve açıklamaları kapsamaktadır. Öğrencinin kültür ve kültürel miras nedir sorularını, daha çok geneli kapsayan bir tanımlama yaparak açıklamaya çalıştığı görülmüştür. Asya kültür nedir sorusunu “*Hocam kültür, aslında genel olarak her şeydir. Ama açıklama yapmak gerekirse, giyim kuşamımız, konuşma aksanımız, yeme içme kültürümüz bunların hepsi kültürdür. Yöreden yöreye değişen özellikler, gelenek ve göreneklerimiz de yine kültürdür. Düğün gibi mesela her yörenin farklıdır. Ya da başka özellikler gelenekler olabilir onlar da kültürdür (1. Görüşme Asya).*” diyerek yanıtlamıştır. Kültürü düğün gibi en temel unsurlarla tanımlamaya çalışan öğrenci, açıklamasını ise kültürel farklılıklar üzerinden örneklendirerek yapmıştır. Nitekim düğün, toplumların ortak değerler etrafında, ortak amaçlar doğrultusunda toplandıkları etkinliklerdir. Bu sebeple düğünler, kültürel mirasın sözlü ve davranışsal iletişim yöntemiyle gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Coğrafya, yöre ve kültürel değerlere göre değişiklikler gösteren düğünün uygulanış biçimlerinde gelenek-görenek, toplumsal normlar ve daha birçok toplumsal değer etkilerini görmek mümkündür. Öyle ki bunlar gelinin kıyafetinden, ne takacağına, hangi renkleri tercih edeceğine, düğünde yapılacak etkinliklerin sıralamasına ve nasıl olduğuna, konuklara ikram edilen ve edilmeyen her şeyde ve daha birçok şeyde kültürel alışkanlıkların etkileri görülmektedir (Taşkın ve Boran, 2024, s. 88). Bunun üzerine kültürel miras nedir diye soru yöneltildiğinde ise, “*Kültürel miras tarihi eserlerin hepsi diyebiliriz. Yani camiler, hanlar, hamamlar, köprüler bunların hepsi kültürel mirastır. Örneğin, Arslantepe Höyüğü, Battalgazi Ulucami, Battalgazi deki kervansaray, Nemrut bunların hepsi kültürel mirastır (1. Görüşme Asya).*” şeklinde ifade etmiştir. Öğrencinin açıklamalarında geçen örneklerin yaşadığı çevreden örnekler olması, kültürel mirasın, aidiyet duygusu ile yakından ilişkili olmasından kaynaklanabilir. Zira her insan, her aile, her şehir ve her toplumun, kültüre ve kültürel mirasa yönelik hissettikleri aidiyet duygusu, yakınlık ve uzaklık ilişkisiyle derinden ilintilidir. İnsanlar kendi çevrelerinde, yaşamlarında olan gördükleri, duydukları, deneyimledikleri, anı oluşturdukları nesnelere ya da diğer şeylere karşı daha çok benimseyici-sahiplenici yaklaşmaktadırlar. Öyle ki şahıs ve yaşanan yer arasındaki yakın ilişkide ve bunun devamlılığında etkili bir şekilde rol alan güçlü özelliklerden biri aidiyettir. Şahısların yaşadığı toplum veya çevreye karşı pozitif duygulara sahip olması anlamına gelen aidiyet, duygu ve düşünceler, bilgi ve inanışlar gibi bilişsel unsurların eşlik ettiği bir bütündür. Örneğin yerel yöre halkının yaşadığı yerin, kültürel mirasını korumak ve yaşatmak için yaptığı bir takım girişimler ve yaşadığı deneyimler aidiyet duygusuyla ilgilidir (Arslan Ayazlar ve Ayazlar, 2016, s. 1456).

Aynı zamanda aynı soruya Asya “*Hocam, aynı zamanda kültürel miras geçmişten bize gelenlerdir. Bence en güçlüleri dil ve dindir. Çünkü ikisi de aslında daha birçok şeyi etkiliyor. Kıyafetlerimi, yiyip içtiklerimizi, düğünlerimizi bunların hepsini dil ve din belirliyor. Yani iki kültürel şey, diğer kültürleri de etkiliyor. O yüzden kültürel mirası en iyi açıklayan şeylerden biri dil ve din diyebilirim (2. Görüşme Asya).*” şeklinde devam etmiştir. Dil ve din, kültürü meydana getiren ve kültürel değerleri belirleyen çok güçlü iki unsurdur. Örneğin din yani inanç biçimi “günah” kavramıyla kılık-kıyafet, “haram” kavramıyla yeme-içme kültürünü belirlemektedir. Ancak dil ve din tarafından belirlenen kültür, oldukça güçlü olduğundan ve güçlendiğinden, kendisini belirleyen bu iki kavramı zamanla biçimlendirmektedir. Nitekim T.S. Eliot’a göre din, kültürü aşan ve onu besleyen bir kaynaktır. Onun için “Kültür aslında herhangi bir toplumun dininin vücut bulmuş şeklidir.” sözleriyle bu durumu ifade etmektedir. Zira yeryüzündeki bütün kültürler-medeniyetler, dinlerden doğmuşlar ve bu doğuş ise insanlık kültürünün temelini din kaynaklı olduğunu ortaya koymaktadır. İnsanlar, toplumlar ve dolayısıyla kültürler üzerinde bu kadar etkili olan din, insan ruhunun en derin ihtiyaç ve sezgilerine tekabül etmekte ve insanların hayatına şekil vermektedir (Kaplan, 2019, s. 101). Din gibi, güçlü bir özellik olan dil de, toplumları ve kültürleri büyük oranda etkilemektedir. Bununla birlikte dil, bölgesel ve toplumsal farklılıkları sebebiyle, birçok alanda kültürle ilişkilendirilmektedir. Kültür, dil bakımından ele alındığında, insanoğlu’nun ilk kültür edinmesi olan anadilini öğrenmesi örnek olarak gösterilebilir. Bu acıyan anadil, kültürün ilk öğretisidir (Uygur, 2018, s. 181).

3.1.2. Sosyal Çevre İle İlişkilendirme

Bu tema, kültür, kültür varlığı ya da kültürel mirasa ilişkin yorumlarda ve ilişkilendirmelerde, sosyal çevreden verilen örnekleri ve yaşanmışlıklardan yola çıkarak yapılan anlamlandırmaları kapsamaktadır. Öğrenci genel olarak kültür,

kültür varlığı ve kültürel mirasa yönelik tanımlama ya da açıklamalarında ilk önce ilk akla gelen klasik tanımı yapıp ki bu tanım; “Tarihi eserler, hanlar, hamamlar, köprüler, camiler gibi geçmişten kalan eserler kültürel mirastır.” şeklinde olup, daha detaylı bir açıklama istenildiğinde ise sosyal çevreden örnekler vermişlerdir. Nitekim Asya, “*Hocam kültürel miras için çevremizdeki her şeyden örnek verebiliriz. Yani bizim yaşam içerisinde maruz kaldığımız, yaşadığımız, yaptığımız her şey aslında kültürel miras. Örneğin anne ya da babalarımıza karşı olan davranış şeklimiz, ya da genel olarak büyüklerimize karşı olan hal ve hareketlerimiz kültürden geliyor diye düşünüyorum. Onların yanında ki özenimiz büyüklere olan saygıdan geliyor...(1. Görüşme Asya).*” şeklinde ifade etmiştir. Asya’nın bu ifadelerinden yola çıkarak, saygı olgusunun, kavramın ötesinde biçimlendiğini ve bu durumun kültürel normlardan dolayı gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Devamında ise öğrenci “*Hocam ben kültürü, kültürel mirası, gerçekten miras gibi görüyorum. Yani büyüklerimizden, atalarımızdan bize kalanlar: Mesela, dedelerimizden bize arsa, ev falan da kalıyor, dantel, tek bir kaşık da kalıyor. Ya da tüfek silah da kalıyor. Mesela bizim evden anneannemden bize kalan bir kaşık var. Ve o bizim için o değerli. Ya da çok eski resimler bana onlar da kültürel miras gibi geliyor. Maddi bir değeri yok ama bizim için bizim ailenin hepsi için değerli, çünkü onlar bizim dedelerimizin fotoğrafı ve salonda asılı duruyorlar (2. Görüşme Asya).*” ifadelerinde bulunmuştur. Öğrencinin bu ifadelerinden yola çıkarak, kültürel mirasın manevi boyutuna yani somut olmayan kültürel mirasa değindiği söylenebilir. Öğrenci taşınır basit nesnelere örnekler vererek onların taşınmış olduğu manevi değere dikkat çekmeye çalışmıştır. Aynı zamanda öğrencinin “*çok eski resimler bana onlar da kültürel miras gibi geliyor. Maddi bir değeri yok ama bizim için bizim ailenin hepsi için değerli, çünkü onlar bizim dedelerimizin fotoğrafı ve salonda asılı duruyorlar*” ifadeleri, somut olmayan kültürel mirasın, manevi boyutundan dolayı, insanları bir araya getirci ve birleştirici bir etkisinin olduğu düşüncesini göstermektedir. Nitekim bir grubun üyeleri tarafından kabul gören davranışlar, alışkanlıklar, tutum ve davranışlar, değerler söz konusu olan grubun kültürünü oluşturmaktadır. Sosyal bir grubun benimsediği-sahip olduğu ortak paylaşımlar, ister aile, köy, kent gibi küçük gruplar, ister sosyal bir sınıf ya ulus gibi büyük gruplar düzeyinde olsun, o bir kültür ya da bir alt kültür niteliği taşımaktadır (Güvenç, 2016, s. 130). Bununla birlikte, öğrenci sözlerine “*Hocam örneğin misafirperverliğimiz bilinen kültürel bir özelliğimiz, Türk kültürü deyince yabancılar bile bilir, bizim misafirperverliğimizi, misafir geldiğinde ya da misafirlğe gittiğimizde, misafir rahat etsin diye uğraşıp dururuz. Bu bizim kültürel bir özelliğimiz (2. Görüşme Asya).*” ifadeleriyle devam etmiştir. Bu ifadelerden öğrencinin, Türk kültürünün en bilinen kültürel özelliklerinden biri olan misafirperverliğe vurgu yapması, belki de her an yaşamında uyguladığı ya da deneyimlediği bir durum olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim somut olmayan kültürel miras niteliği taşıyan misafirperverlik, Türk kültürünün önemli manevi değerlerinden biridir. Türk kültüründe misafir baş tacı edilir ve misafire karşı hürmet ve ikram sınırsızdır. Zira Türk örf, adet, gelenek ve göreneklerine göre eve gelen misafirin bereket getirdiğine ve bu yüzden kutsal olduğuna inanılır. Bu hususta yerini bulan “Tanrı misafiri” deyimini bu durumu destekler niteliktedir. Bu sebeple Türk kültürünün misafirperverliği tüm dünyada bilinen bir özelliktir (Toprak, 2019, s. 76). Aynı zamanda öğrenci sosyal çevrede tanık olduğu olaylarla kültürel miras arasında bir ilişki kurarak “*Hocam, kültürden kültüre çok fark ediyor bazı şeyler, mesela arkadaşlarla konuştuğumuzda, birinin evine gittiğimde çok farklı geliyor. Oradaki şeyler, eğlenme şekilleri, davranışları, ya da genel olarak yasak olanlar ya da olmayanlar, ya da ayıp olanlar ya da olmayan, her evde farklı, o zaman her evin de kendi içinde kültürü var diyebiliriz (2. Görüşme Asya).*” şeklinde belirtmiştir. Kültür ve kültürel miras öylesine geniş bir kavramdır ki, hem belirli sınırları ve kıstasları vardır hem de bir o kadar sınırsızdır. İnsanoğluyla birlikte var olmuş kültür, yine insanoğlu ile çoğalarak devam etmektedir. Bu sebepten ötürü her insan aslında kendi başına bir kültür, her aile kendi kültürel normları olan bir gruptur. Söz konusu bu kültürel gruplar da kendi içerisinde benzerlikleri olan benzeşip birleşerek daha büyük grupları oluşturan bir yapıya sahiptir. Nitekim ev de tabiat içinde olan ancak tabiatın ayrı, insan için, insana göre bir kültürel bir mekan teşkil etmektedir. Evin tüm yapı malzemesi tabiatın temin edilmiştir ancak işlenmiş ve yeni bir şekle bürünmüştür. Alain, evin dışı tabiata, içi insana göredir, der. Öyle ki, evlerin dışı, iklim, coğrafya, medeniyet, sosyal tabaka, şahıs serveti, estetik anlayışına göre şekillenirken, içi insan ilişkilerine, duygularına, düşüncelerine, inançlarına, davranış kalıplarına göre şekillenmekte ve bir kültür yaratmaktadır (Kaplan 2019, s. 146).

3.2. Kültürel Miras Bilinci ve Güzel Sanatlar İlişkisi

Bu tema, “Maddi Boyutuyla Ele Alma” ve “Manevi Boyutuyla Ele Alma” olmak üzere iki alt temadan oluşmaktadır.

3.2.1. Maddi Boyutuyla Ele Alma

Bu tema, güzel sanatlar disiplini üzerinden kültürel miras ve kültürel miras bilinci kavramlarının maddi boyutunun, plastik sanatlarla ilişkilendirilmesine dair görüşleri kapsamaktadır. İnsanoğlunun yaratıcılığı neticesinde ortaya çıkan kültür ve sanat, bilinçli ya da bilinç dışı bir şekilde, birlikte varlık göstermişlerdir. Bu durum onların hem bilinirliğini artırmış hem de sürekliliklerine katkı sağlamıştır. Böylece kültür ve sanat, birbirleriyle yakından ve girift bir ilişkiye sahip olan, iki ayrı disiplin olarak varlık göstermiş ve devam etmişlerdir. Öğrencilerin bu duruma ilişkin yorumlamalarında, ilk önce “tarihi eser” kavramından yola çıkarak görüş bildirdikleri, daha sonra detaylandırmaya gittikleri görülmüştür. Nitekim Asya “*Hocam tarihi eserler, resim sanatında, heykelde, seramikte her zaman görülmüştür. Ve tarihi eserler kompozisyona yerleştirilmiştir. Camiler, köprüler, saraylar, kümbetler, çeşmeler yerleştirilmiştir. Bence bunlar güzel sanatlarla ilişkili olduğundan ve kalıcı olması istendiğinden yerleştirilmiştir. Gerçi şu da olabilir. Sonuçta figüratif resim yapılmıyordu. O zamanlar günah olarak görülüyordu. E soyut sanat da olmadığı için tarihi eserler çiziliyordu. Bence bu bir sebep olabilir (2. Görüşme Asya).*” şeklinde ifade etmiştir. Türk resim sanatına yönelik görüş bildiren öğrencinin, söz konusu resim sanatını, bir anlamda inanç faktörlerinin belirlediğini belirtmiş ve bunun özellikle taşınmaz kültür varlığı eserlerinin, resim sanatında yoğun bir şekilde kullanılmasına sebep olduğunu ifade etmiştir. Burada öğrencinin Türk resim sanatında figüratif anlayıştan önce, yapılan resimlerdeki özellikle taşınmaz kültür varlığı eserlerinin, kültürel devamlılığa dair bir farkındalıktan ziyade ya da farkındalıkla birlikte, yalnızca figür çalışmama durumundan kaynaklanabileceğini vurgulamaya çalıştığı söylenebilir. Nitekim resim düşmanı dinci mollalar, insan resmi çizmeyi günah ve suç olarak ilan etmişler ve bu durum ressamları figür olmayan kompozisyonlara yöneltmiştir. Bu durum resim sanatının batı dünyasına kattığı zenginliklerden, İslam toplumlarının mahrum kalmasına sebep olmuştur. Bu yüzden ne yazık ki eski İstanbul’un tarihi kültürü, Avrupalı kalemlerinden öğrenilmektedir (URL-1). Sözlerine devam eden öğrenci, “*Hocam aynı zamanda, mesela padişahların büstleri yapılmıştır. Ya da rölyefleri, yağlıboya tabloları yapılmıştır. Bunlar da kültürel mirasın kullanımına örnek olabilir diye düşünüyorum. İlk yapıldığı sırada tepki çekmiş hatta bu büstler, put yaptırılıyor olarak algılanmış, zarar verilmiş, kaldırılmış ama daha sonra yaygınlaşmış, tabii bu dini anlamda bilinçlenmeyle olmuştur. Neden yaptırmışlar çünkü kalıcı olmak istemişler, zaten her şeyin altında yatan en önemli sebep diyebiliriz, herkes kalıcı olmak unutulmamak istiyor. Belki de en önemli sebebi budur (3. Görüşme Asya).*” şeklinde ifade etmiştir. Öğrencinin ifadelerinden yola çıkarak, cahiliye döneminin karanlık taraflarının uzun süre etkisini sürdürdüğü ve bu durumdan sanatın da etkilendiği söylenebilir. Hatta hâlâ bazı bölgelerde, bazı kimselerce figüratif bir resim ya da heykel olan ortamlarda namaz kılınmadığı süregelen bir durumdur. Bununla birlikte yapılan eserlerin kalıcı olmak, unutulmamak, anılmak istenmesinden dolayı yaptırıldığını ifade etmiştir. Nitekim özellikle kültürel mirasa ait taşınmaz eserler, öncelikle toplumların sanat-estetik, bilim-teknik ve ekonomik açıdan güç ve kudretini göstermek, gelecek nesillere nasıl bir milletten geldikleri hissiyatını yaşatmak ve onları yüceltmek anlayışından doğmuştur. Aynı zamanda siyasi ideolojinin, toplumsal yapının geneline yayılması için de özellikle resim ve heykel sanatı kullanılmıştır. Yapılan eserler, devletin asaletini ve gücünü tüm dünyaya göstermek ve yeni değerleri halka benimseterek, öğretici ve belgesel niteliği taşıyan, tarihi kanıtlar sunma amacına sahiptir (Akengin ve Koç, 2018, s. 148). Bununla birlikte Asya “*Hocam, aynı zamanda bu tarz resimler sizin de söylediğiniz gibi tarihi bir kanıt niteliği de taşıyor. O yüzden de kültür varlığı eserlerini, resim konusu olarak seçmek çok kıymetli, çünkü o eser zarar görebilir. Ama resim kalıcı, yani somut olarak resim de zarar görebilir ama şimdi ki teknoloji sayesinde kaybolması çok zor. Aynı zamanda o eserlerin estetik de bir görüntüsü var bundan dolayı da resimler yapılmıştır. Mesela eski taş dokular gerçekten çok zengin bir görüntüye sahip bence. Bir de bir dönem özellikle sanatçılara Anadolu’yu gezdirip, tarihi eserlerin resimlerini yaptırıyorlarmış, yani önemli bir şey bu, bilinçlenme anlamında (3. Görüşme Asya).*” ifadelerinde bulunmuştur. Öğrencinin ifadelerinden hareketle, kültür mirası eserlerinin taşımış oldukları pitoresk nitelikten ve plastik değerden ötürü, resmin konusu olabileceği ve tarihi bir

kanıt niteliği taşımasından dolayı da resme içerik anlamında da değer katacağı yorumuna gidilebilir. Bununla birlikte öğrencinin "...sanatçılara Anadolu'yu gezdirip, tarihi eserlerin resimlerini yaptırıyorlarmış..." ifadesiyle, Cumhuriyet Halk Partisinin millileşme hareketi sebebiyle düzenlemiş olduğu "Yurdu Gezen Ressamlar" programından bahsetmiştir.

3.2.2. Manevi Boyutuyla Ele Alma

Bu tema, güzel sanatlar disiplini üzerinden kültürel miras ve kültürel miras bilinci kavramlarının manevi boyutunun, plastik sanatlarla ilişkilendirilmesine dair görüşleri kapsamaktadır. Kültürün ve toplumların devamlılığında oldukça önemli bir role sahip olan, ancak önemi tüm dünyada son derece geç fark edilen somut olmayan kültürel mirasa dair unsurlar, plastik sanatlarda da hem konu hem de görsel anlamda, eserin içeriğini ve plastikliğini zenginleştirip daha anlamlı bir hale getirmek için kullanılmıştır. Bu konuya yönelik Asya "*Hocam sanırım ben daha çok resimlerimde manevi şeyleri kullanmayı seviyorum. Yani hikâyesi olan şeyleri, anlamı olan şeyleri kullanmak bana daha anlamlı geliyor. Soyut kültürel mirasa yönelik şeyler dikkatimi çekiyor ve bana daha yakın geliyor. Mitolojilerin, efsanelerin, hikâyelerin resimde ya da heykelde konu olarak alınmasını ben daha çok beğeniyorum. Mesela defne ağacı var ve onun bir hikâyesi var, o bir efsane, onun heykeli beni çok etkiliyor (3. Görüşme Asya).*" ifadelerinde bulunmuştur. Öğrencinin ifadelerinden hareketle, resimde, heykelde ya da plastik sanatların herhangi bir alanında somut olmayan kültürel mirasa dair unsurların kullanımının, söz konusu eserin niteliğini artıran bir özellik taşıdığı yorumuna gidilebilir. Öğrencinin defne ağacı hikâyesini konu alan heykel örneği, Sanatçı Gian Lorenzo Bernini'nin 1622-1625 yılları arasında yaptığı "Apollon ve Dafni" adlı eseridir. Bu eser gibi birçok eser mitolojik hikâye temasına sahiptir. Mitoloji, çok eski zamanlarda gelmiş ve yaşamış olan milletlerin inandıkları tanrıların, kahramanların, perilerin, devlerin yaşamış oldukları hayat ve maceralarından bahseden hikâyelerdir. İçerisinde inanç faktörlerine ilişkin bilgileri de barındıran ve kutsal gerçeklik olarak da ele alınan mitoloji, insanın, dünyanın ve evrenin yaratılışının eski kültürlerde sembolik bir şekilde açıklanmasına dayanmaktadır. Bu yüzden mitolojik hikâye ve semboller, plastik sanatların değişmez konularından biri olmuştur. Bu durum, mitolojilerin sahip oldukları anlamsal ve içeriksel boyutun yanı sıra, sanatçıların hayal güçlerini daha özgür bir şekilde ifade edebilmeleriyle ilgilidir (Göğebakan, 2013, s. 43).

Sözlerine devam eden öğrenci, "*Hocam aynı zamanda yaşam biçimlerini de anlatan resimler var ya onlarda bence çok etkili, zaten Anadolu'yu gezen ressamlar özellikle yaşam şekillerini konu almışlardı diye biliyorum. Birçok ressamın bu şekilde resmi var. Yani kültürel mirası konu alan resimleri var. Genelde Anadolu kadınları, emekçi insanlar, Anadolu'dan görüntüler gibi yani resimler var. Onlarda çok güzel, yöre insanının yaşam şeklini yansıtıyor (3. Görüşme Asya).*" şeklinde belirtmiştir. Yurdu gezen ressamlardan örnek vermeye devam eden öğrenci, Anadolu'nun kültürel yapısının konu alındığı resimlerin daha etkileyici olduğuna ve onlara karşı daha yakın hissettiğine dair görüşlerinde, resim konularının sosyal çevresinden gördüğü, tanık olduğu ya da deneyimlediği öğeler üzerine kurulu olmasının etkili olduğu söylenebilir. Yurt Gezilerinde, sanatın kendi potansiyelini yaratmak üzere, yurt dışına açılımı bir tarafa bırakıp, halka yabancılaşmayı da önlemek amacıyla sanat politikasında kendi kültürüne dönme hedeflenmiştir. Dönemin sanatçıları bu gezi ve sergilere katılarak doğayı, sosyal yaşamı, olayları konu almışlar ve Anadolu'nun köy ve kasaba gerçeğini tanıyarak sanat ve yaşam görüşlerini renklendiren hatta değiştiren bir etki içerisine girmişlerdir. Aynı zamanda Yurt Gezileri kapsamında hem sanatçılar Anadolu'yu tanıma fırsatı bulmuşlar hem de Anadolu halkı sanatı ve sanatçıyı tanıma fırsatı bulmuştur. Böylece resim sanatına karşı olan olumsuz duygu ve düşünceler kırılmaya başlamıştır. Anadolu halkı ressamların çalışmalarıyla yakından ilgilenmişler ve bazen fikir dahi vermişlerdir. Aynı zamanda yurt gezileri ile amaçlanan milli duyguların ve kültürel bilincin artırılması da gerçekleşmiştir. Zira devlet, sanatçılara yurt gezilerini milli bir vazife olarak görmelerini istemiştir (Keskin, 2012, s. 147).

Aynı zamanda öğrenci somut olmayan kültürel mirasa ait unsurların taşımış oldukları plastik değere yönelik ise, "*Hocam evet ben konu bakımından anlamlı olmasını seviyorum. Ama aynı zamanda görseli de çok zengin bence, örneğin Anadolu kadınlarının tasvirleri, ya da halı, nakış, motifler çok zengin, bunları resimde kullanmak resme gerçekten her yönlü nitelik katıyor bence, mesela hemen, Turgut Zaim'in, Bedri Rahmi'nin resimleri geliyor aklıma (3.*

Görüşme Asya.” ifadelerini kullanmıştır. Sözlerine devam eden öğrenci “*Hocam özellikle benim resimlerimde bu konuları kullanmama sebeptir, mesela ben de halı motifleri ve mitolojik efsanelerden yararlanıyorum. Bunları yaparken hem resimsel anlamdaki zenginliğinden etkileniyorum hem de o efsaneyi özgür bir şekilde kendimce yorumlayıp özgün bir bakış açısıyla resmediyorum ve bu beni tatmin ediyor, bir sanatçı olarak. Aynı zamanda da mesela artık hiç kullanılmayan duvar halılarını tablo haline getiriyorum, sanatsal bir bakış açısıyla farklı bir yolla duvar halısı yapıyorum. Bu kültürel mirasın tanıtımı ve unutulmaması içinde güzel bir örnek olur diye düşünüyorum (3. Görüşme Asya).*” şeklinde ifade etmiştir. Öğrencinin ifadelerinden yola çıkarak, somut olmayan kültürel miras öğelerinin, sanatçının daha yaratıcı ve özgür hareket etmesine imkân tanıdığı için, daha çok tercih edilebileceği ve bunun da kültürel mirasın tanıtılmasına katkı sağlayacağı yorumu yapılabilir. Nitekim bu katkı, Anadolu insanının günlük yaşamından sahneleri eserlerinde kullanan sanatçılar tarafından da sağlanmaktadır. Örneğin Turgut Zaim’in eserlerinde mitleşmiş Anadolu kadını, çekik gözleri, örgülü saçlarıyla yer almıştır. Halı dokuyan kadınlar, sofrada yemek yiyenler, yün eğirenler, keçilerle birlikte resmedilen figürler, Türk geleneklerinin özgün bir biçimde aktarıldığı önemli kaynaklardır (Burunsuz, 2024, s. 77). Bununla birlikte geleneksel Türk öğelerini kullanan Bedri Rahmi Eyüboğlu, halk kültürünün izlerini taşıyan, Anadolu’ya ait konular çalışmıştır. Anadolu kadınının zengin kıyafetleri içerisindeki görüntüsü sanatçının sıklıkla kullandığı konular arasındadır. Bin yılların birikimi olarak Anadolu kadınlarının kıyafetlerini süsleyen zengin motifler, sanatçının resimlerinin vazgeçilmez imgeleri olmuşlardır. Nitekim Anadolu mirasını çalışmalarında kullanarak, zengin kültürel miras öğelerini gelecek kuşaklara taşımıştır (Aydoğan ve İskenderoğlu, 2021, s. 604).

3.3. Farkındalık ve Bilince Dair İzler

3.3.1. Eleştirel Sorgulamalar

Bu tema, kültürel mirasa yönelik farkındalık ve bilinç durumlarına dair görüşleri kapsamaktadır. Bakmak, görmek ve fark etmek, ancak bu üç kavram varsa bilinç durumundan söz edilebilir. Bu sebeple, öncelikle kültürel mirasa ait değerlere bakılacak şartların oluşturulması, daha sonra söz konusu değerlerin görünürlüğünün artırılması ve en son da farkındalık durumunun olgunlaşması, bilinç durumunun oluşmasını mümkün kılacaktır. Öğrencinin bu duruma ilişkin, “*Hocam kültürel miras soyut şeyler de var mesela genetik bir özellik de kalıyor, miras olarak düşünebiliriz. Ya da inanç, inanma şekli, davranış şeklide kalıyor. Yani tüm bunlar mirastır. Kültürel miras. Ve biz, bize kalan bu miraslardan iyi ve faydalı olanları devam ettirmeli, faydasız olanlar varsa bırakmalıyız. Mesela şey var ya bir ailenin, ya da bir ilçenin ya da bir şehrin insanların genel özellikleri gibi, onun gibi miraslarda vardır. Eğer kıymetliyse korumalı ve yaşatmalıyız (1. Görüşme Asya).*” İfadelerini kullanmıştır. Asya’nın bu sözlerinden kültürel mirasın manevi boyutuna vurgu yapmak istediğini ve önemine değinmek istediğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte öğrenci, somut olmayan kültürel miras gibi algılanan ancak, terk edilmesi gereken gelenek-görenek, ritüel, davranış ya da inanış biçimi gibi unsurların da, miras gibi algılanarak devam ettirilmemesi gerektiğini düşündüğü söylenebilir. Nitekim öğrenciye bu konuyu daha detaylı açıklaması istendiğinde, “*Yani hocam, olumsuz şeyler eskiden büyüklerimizin yaptığı ama şimdi doğru olmadığını bildiğimiz, mesela beşik kertmesi, daha önce belki buna, o dönemde yaşayan insanlar bizim geleneğimiz-göreneğimiz diyorlardı ve devam ettiriyorlardı. Ama bu çok yanlış, mesela bunun gibi örnekler demek istedim (1. Görüşme Asya).*” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Burada öğrencinin sözlerinden hareketle, öğrencinin özellikle kültürel mirasın maddi boyutundan çok manevi boyutuyla ilgilendiği, doğru olmayan, insan haklarına aykırı olan davranışların, gelenek-görenek olarak görülerek devam ettirilmesine karşı tepkisinden bahsedilebilir. Bu duruma dair Ulu Önder Atatürk “...Düşünceler anlamsız, mantıksız safsatalarla dolu olursa düşünceler hastadır. Sonra toplumsal yaşam, akıl ve mantıktan yoksun, yararsız ve zararlı bir takım akideler (İnan ve inan bağı) aynı zamanda geleneklerle yüklü olursa felce uğrar. Önce düşünce ve toplumsal güçlerin kaynaklarını temizlemekten başlamak gereklidir.” ve devamında “Hiçbir akla yatkın kanıtı dayanmayan bir takım geleneklerin korunmasında direnen ulusların ilerlemesi güç olup, belki de hiç olmaz.” ifadelerini kullanmıştır. Sözlerine devam eden öğrenci, “*Aslında hocam, o kadar zengin bir kültürümüz var, ama biz kendi kültürümüzü korumak ve uygulamak yerine başkalarının*

kültürünü alıyoruz. Tabii ki şuan küresel bir dünyada yaşıyoruz. Çok fazla şeye maruz kalıyoruz ama yine de önce kendi kültürümüzü devam ettirmeli ve yaşatmalıyız, zamanla eklenen kültürel özelliklerle de şekillenmeliyiz, diye düşünüyorum (2. Görüşme Asya).” ifadelerinde bulunmuştur. Teknolojik gelişmeler ve küreselleşen dünya neticesinde, kültürel asimilasyona ve tek kültürlülüğe doğru bir gidişatın olduğu hiç kuşkusuzdur. Ancak karşı koyulamayan bu kültürel veri alış-verişinde, seçici olunmalı ve kültürel dokulara uygun olmayanlar benimsenmemelidir. Zira aksi takdirde bu durum toplumların kültürsüzleşerek tek tipleşmesine ya da kimliksizleşmesine sebep olacaktır. Şairin, “O mahiler ki derya içinde, deryayı bilmezler.” dediği gibi, milletler de kendilerinin ortaya çıkardığı kültürel eserlerin değerini tam anlamıyla fark etmezler. Bu durum, yarattıkları eserlerin, onlara çok doğal ve sıradan gelmesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin bir Türk için halıdan, kilimden, misafirperverlikten, Süleymaniye Camii’den, Yunus’tan, Battalgazi’den daha doğal ne olabilir? Yani bir balık için deniz ne ise bir şahıs içinde içine doğmuş olduğu kültür odur. Şahıslar kendilerine özgü olan kültürel değerler hakkında bilgi sahibi olmadıklarında, onlar hakkında kafa yormadıklarında, onların milli varlık bakımından taşımış oldukları değeri ölçemediklerinde pek çok şey kaybederler. Zira bir millet, kendisini hiçe sayarak, başka kültürleri benimser ve onların manevi kölesi olursa, er geç maddi kölesi de olacaktır (Kaplan, 2019, s. 38).

3.3.2. Derse Yönelik Görüş Bildirme

Bu tema, kültürel miras bilinci bağlamında “Resim Sanatında Kültür Varlığı” dersine yönelik görüşleri kapsamaktadır. Kültür ve kültürel miras, her zaman sanatın konusu olmuş, plastik sanatlar içerisinde de uygulanabilirliği ve ulaşılabilirliği açısından en çok resim alanında varlık göstermiştir. Bu duruma ilişkin Asya, “*Hocam, bu ders tamamen benim ilgi alanımla alakalı diyebilirim. Çünkü hem resim hem de kültür varlığı, ikisi bir arada, bu dersle birlikte kendi konumun, ne kadar önemli olduğunu daha fazla anladım. Çünkü önemli bir şeye katkı sağlıyorum. Ve gerçekten yaptığım resimleri ne kadar başarılı yaparsam, o kadar bu konunun yaygın bir şekilde kullanılmasına katkı sağlamış olurum* (3. Görüşme Asya).” ifadelerinde bulunmuştur. Öğrencinin sözlerinden hareketle, kültürel mirasa ait değerleri resim konusu olarak tercih etmesinin sebebi olarak, söz konusu değerlerin yalnızca plastik zenginliği açısından değil, aynı zamanda bu değerlerin tanıtılması ve aktarılması yönünde sahip olduğu bilinçle de yakından ilişkisi olduğu yorumuna gidilebilir. Öyle ki kültür mirası bir toplumun geçmişinin birer kanıtı olarak, yaşanmışlıkları gösterme ve geleceği şekillendirme bakımından tüm insanlık için oldukça önemlidir. Ülkelerin; gelişmişlik seviyeleri, insanlığa dair idealleri, uygarlıklar arasındaki yeri daima bu değerlere göstermiş oldukları hassasiyetle ölçülmüştür. İnsanlığın belleği niteliği taşıyan bu eserlerin ve aynı zamanda somut olmayan kültürel miras konumundaki unsurların varlığı, toplumlar üzerinde büyük bir psikolojik doyum, güç ve özgüven oluşturmaktadır. Bu yüzden, söz konusu değerlerin sanatçılar tarafından ele alınması, güncel tutulması ve geleceğe aktarılması büyük bir öneme sahiptir (Gögebakan, 2014, s. 56). Bununla birlikte öğrenci “*Hocam, bir de mesela ben çalışmalarımın konusunu müzeden seçmişim ve müzelere gidip fotoğraf çekmişim. Bu ders müzelerle de ilişkili, çünkü müzeler resim konusu seçmek için harika yerler, birçok şey var. O yüzden bu ders müzelerle gidilmesi içinde teşvik edici oluyor* (4. Görüşme Asya).” şeklinde ifade etmiştir. Müzeler genellikle çoğu insan için sıkıcı ve soğuk mekânlardır. Ancak son dönemlerde özellikle yerel yönetimlerin oluşturduğu kent müzeleri ve mahalle müzeleri gibi yöreye dair etnografik ürünlerin ve yöre dair yaşam tarzlarının canlandırıldığı müzeler, toplum tarafından ilgiyle karşılanmakta ve müzeyi ziyaret eden kişi sayısı artmaktadır. Bu da müzelerin popülerleşmesine ve genç nesiller ile müzelerin buluşmasına katkı sağlamaktadır. Sözlerine devam eden Asya “*Hocam mesela ben bu kadar resim sanatında, kültür varlığının kullanıldığını bilmiyordum. Ya da kültür mirasının ve özellikle bunun millileşme amacıyla yapılması çok önemli. Evet, kültürel mirası koruyalım, gelecek kuşaklara aktaralım, tarihi eserlerimiz önemli falan diyoruz ama gerçekten bunun önemini fark ederek, bilerek ve isteyerek resimlerini yapmak çok daha önemli ve bence çok daha gerçekçi duruyor* (4. Görüşme Asya).” şeklinde ifade etmiştir. Öğrencinin bu sözlerinden de yine yurdu gezen resamlara gönderme yapmaya çalıştığı yorumu yapılabilir. Sözlerine devam eden öğrenci “*Hocam mesela, guernica, iç savaşı anlatan bir resim, hikâyesi falan var, işte, herkes tarafından bilinen ve resim de herkes tarafından biliniyor. Resimle ilgisi olmayanlar bile bu resmi de hikâyeyi de biliyor. Çünkü konusu sizin*

de dediğiniz gibi somut olmayan kültürel miras niteliği taşıyor (1. Görüşme Asya).” şeklinde belirtmiştir. Sanat ve kültür birbirini besleyen iki unsurdur. Öğrencinin verdiği örnek üzerinden ifade edilirse, tüm dünya hem İspanyol iç savaşını ve Almanların yaptıklarını, yaşanan vahşeti, hem de resmi, ressamı ve hikâyeyi biliyor. Dünya üzerinde birçok savaş, vahşet, soykırım ya da çeşitli insanlık dışı durumlar meydana gelmektedir. Ancak bunlar sanat aracılığıyla anlatılırsa ve gösterilirse çok daha ses getirir ve üzerinden yüzyıllar geçse de toplumsal bellekteki kalıcılıklarını korurlar.

Ders esnasında öğrencinin kültürel mirasa dair duyarlılığını artırmak için izlenen film için öğrenci *“Hocam film çok güzeldi, çok duygusaldı. İnsanın kültürünün olmayışı ya da kültüründen uzaklaşması ne kadar kötü bir şey, filmde geçen diyaloglar çok etkileyiciydi, verilen örnekler. Sanatın gücü işte birkaç saatte insana vermek istenen mesajı veriyor ve derinden yaşıyor (3. Görüşme Asya).*” şeklinde belirtmiştir. Derste disiplinler arası bir anlayışla sanatın başka bir alanından faydalanılmasının, dersin içeriğini zenginleştirerek ve derse amaçlarına yönelik katkı sağlayarak öğrenciyi olumlu anlamda etkilediği söylenebilir. Aynı zamanda öğrencinin *“Hocam, ben kültür varlığının resimde kullanılması deyince hep tarihi yapılar, kalıntılar sanıyordum ve ilk başta onları araştırdım aslında, sonrasında siz söyleyince, çok daha geniş bakmaya başladım. Soyut şeylerde yani hikâyelerde resmedilirse, sonuçta onlarda kültürel miras (3. Görüşme Asya).*” ifadelerinden, resim sanatının kültürel mirasa ait sadece somut nesnelere değil, somut olmayan hikâyeye, efsane, anı, düşün, ağıt, tören gibi unsurları da ele almasına yönelik farkındalığına vurgu yapmaya çalıştığı söylenebilir. Nitekim somut olmayan kültürel miras, belli bir toplumda geleneğe bağlı olarak ortaya çıkan geleneksel, popüler ya da folk kültürün, başka bir ifadeyle kolektif eserlerin bütün şekillerini kapsayan bir terimdir. Bu miras; sözlü gelenekleri, görenekleri, dilleri, müziği, dansı, ayin, tören ve kutlamaları kapsamaktadır. Somut olmayan kültürel miras öğelerinin aktarılmasında dilin bir araç olarak kullanıldığı sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler, eğer konu Türk anlatı türleriyle sınırlandırılarak örneklendirilecek olursa; mitler, efsaneler, destanlar, masallar, hikâyeler, türküler, ninniler vb. sayılabilir (Ekinci, 2004, s. 42).

4. Sonuç

Bu araştırma, Resim Sanatında Kültür Varlığı dersi kapsamında, öğrenci üzerinde kültürel miras bilinci kazanım durumlarını belirlemeye yönelik amaçları kapsamaktadır. Söz konusu amaçlar doğrultusunda yürütülen araştırmada birtakım bulgulara ulaşılmış ve bu bulguların analizleri neticesinde de araştırmaya yönelik sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda öncelikle kültür ya da kültürel miras nedir sorusunun yanıtının, yalnızca taşınmaz kültür varlıkları [öğrencinin ifadesiyle tarihi eserlerimiz] olmadığına, çok daha geniş bir alanı kapsadığına, maddi ve manevi boyutunun da olduğuna dair öğrenme elde edildiği görülmüştür. Aynı zamanda kültürün-kültürel mirasın, manevi boyutuyla ilgili verilen ilk örneklerin sosyal çevreden ve yaşantıdan olması, somut olmayan kültürel mirasa dair farkındalık durumunun oluştuğunu göstermiştir. Öğrencinin somut olmayan kültürel mirasa yönelik olarak yine kendi yaşantısından, aile büyüklerinden ve onlara ait nesnelere ve anılardan örnekler vermesi, öğrencide oluşan farkındalık ve bilinç durumunu da göstermektedir. Aynı zamanda öğrencinin kültürel mirasa ilişkin daha detaylı ve derinlemesine düşündüğü ve bunun neticesinde, eleştirel sorgulamalarda ve değerlendirmelerde bulunduğu görülmüştür. Öğrencinin kültürel mirasa ilişkin Türk kültüründen örnekler vermesi ve bunu etkilendiği bir alıntıyla açıklaması, öğrencide oluşan milli şuuru göstermektedir. Bununla birlikte öğrencinin küreselleşen dünya neticesinde kültürel asimilasyona karşı öneriler geliştirdiği görülmüştür. Öğrenci resim sanatında taşınmaz kültür varlıklarının kullanımının, bilinç durumuyla mı, yoksa sanat yaklaşımıyla mı ilgili olduğuna dair sorgulamalarda bulunmuş ve çözümler yapmıştır. Öğrenci, dini sebeplerden dolayı zarar gören eserlere dair fikirlerini paylaşmış, kültür ve sanatta bilinçlenmenin ne kadar önemli olduğuna yönelik düşüncelerini ifade etmiştir. Aynı zamanda, kültürel mirasa dair eserlerin, tarihi kanıt niteliği taşımasından dolayı, resim sanatında kullanılması gerektiğinin farkına varmıştır. Bununla birlikte “Anadolu’yu Gezen Ressamlar” dan bahsederken, söz konusu projenin taşıdığı önemin farkına varmıştır. Öğrenci resim çalışmalarında, kültürel miras konusuna devam edeceğini ve bunu kültürü tanıtmak, kültürel miras bilincinin oluşmasına katkı sağlamak gibi amaçlar doğrultusunda yapacağını belirtmiştir. Bununla birlikte öğrenci resim uygulamalarında, daha

özgün ve özgür olabildiği için somut olmayan kültürel miras konusuna ilişkin çalışmaya devam edeceğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra öğrencinin efsane ya da hikâyelerden esinlenerek yapılan çalışmalara dair verdiği örneklerin, neredeyse hepsinin Türk resim sanatına ait eserler olması, öğrencide oluşan milli bilinç durumunu göstermektedir. Öğrenci, mevcut dersin kültürel miras bağlamında oldukça kapsamlı bir şekilde ele alındığını belirtmiş ve kazanımlarına dair görüşlerini bildirmiştir. Sonuç olarak öğrenci, kültürel mirasa yönelik sorgulamalar yapmış ve kültürel miras kavramını farklı açılardan ele alarak anlamlandırmaya çalışmıştır. Aynı zamanda öğrenci resim sanatında kültürel mirasa ait unsurların, kullanımının sebeplerine yönelik, eleştirel düşüncelerde bulunmuş, önemini fark etmiş ve resim çalışmalarına bu konu doğrultusunda devam edeceğini belirtmiştir. Tüm bunlar ve dahası öğrencide oluşan, milli şuur ve kültürel miras bilincinin oluştuğunu göstermektedir.

Kaynakça

- Akengin, G., & Koç, A.M. (2018). Cumhuriyet Dönemi İdeolojisinin Türk Resim Sanatına Etkileri. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 4 (6), 146-154.
- Arslan Ayazlar, R., & Ayazlar, G. (2016). Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Tutumunda Aidiyet Duygusu ve Yaşam Tatmininin Rolü. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4), 1451-1470.
- Aydoğan, Y. & İskenderoğlu, L. (2021). Türk Resminde Milli Kimlik İnşa Etme Çabaları. *Sanat ve İnsan Dergisi*, 5 (2), ISSN 1309-7156.
- Balogun, J., Huff, A. S. and Johnson, P. (2003). Three responses to the methodological challenges of studying strategizing. *Journal of Management Studies*, 40 (1), 197-224.
- Burunsuz, M. (2024). Yerel Sanat Anlayışın Temsilcisi Turgut Zaim'in Eserlerinde Folklorik Öğeler Üzerine Çözümlemeler. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2024 (33), 73-91.
- Creswell, J.W. (2018). Beş nitel araştırma yaklaşımı. (4. baskı). M. Bütün ve S. B. Demir (Ed.), (Çev: M. Aydın). *Nitel araştırma yöntemleri* içinde (s. 69-110). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ekinci, M. (2004). Somut olmayan kültürel miras neden ve nasıl korunmalı ve nasıl müzelenmeli: sorunlar, çözümler ve ülkelerden örnekler. *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyum Bildirileri*. Ankara: Gazi Üniversitesi, s. 57.
- Glesne, C. (2014). Nitel araştırmayla tanışma. (4. baskı). A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu (Ed.), (Çev: E. Günel). *Nitel araştırmaya giriş* içinde (s. 1-35). Ankara: Anı.
- Gögebakan, Y. (2019). Müze ve tarih. (1. baskı). S. Buyurgan (Ed.), *Müzedede eğitim öğrenme ortamı olarak müzeler* içinde (s. 121-140). Ankara: Pegem Akademi.
- Gögebakan, Y. (2013). Türk Mitolojisine Ait Unsurların Çağdaş Türk Sanatına Kaynaklık Etme Sorunu. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(12), 12-41.
- Gögebakan, Y. (2014). Hüsamettin Koçan'ın Çalışmalarındaki Kültür Varlığı Ve Kültür Mirası'na Ait Unsurlar. *İnönü Üniversitesi Sanat Ve Tasarım Dergisi*, 4(10), 47-57.
- Güvenç, B. (2016). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Kaplan, M. (2019). *Kültür ve dil*. (36. baskı). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Keskin, C. (2012). Yurdu Gezen Ressamlar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (27), 141-151.
- Onur, B. (2014). *Yeni müzebilim*. (1. baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Taşkın, H.,& Boran, T. (2024). Somut Olmayan Kültürel Miras Kaynağı Olarak Düğün Törenlerinin Kuşaklar Arası Uzlaşısı Unsuru Şemsiyesinden Gözlemlenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 2024 (17), 87-112

Toprak, A. (2019). Türk Kültüründe Misafirperverlik ve Sofra Açmak/ Sofra Çekmek (Samsun Örneği). *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 74-81).

Tunçer, M. (2014a). Koruma kavramının tarihsel gelişmesi. (3. baskı). M. S. Akpolat (Ed.), Kültürel miras mevzuatı içinde (s. 2-27). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset

Uygur, N. (2018). *Kültür kuramı*. (5. baskı). İstanbul: YKY.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (9. baskı). Ankara: Seçkin.

Yin, R. K. (2017). *Durum çalışması araştırması uygulamaları*. (3. baskı). (Çev: İ. Günbayı). İstanbul: Nobel.

(URL-1). <https://www.herkesebilimteknoloji.com/yazarlar/dogan-kuban/osmanli-resim-yasagi-nasil-cehalete-donustu> (Erişim Tarihi: 5.11.2024).

SANAT
ve
İNSAN

